

Erfarenheter och utmaningar från minoritetslagens genomförande inom socialtjänsten och hälso-sjukvården

Resultat från Socialstyrelsens regeringsuppdrag

Karin Gavelin
karin.gavelin@socialstyrelsen.se

2019-05-14

Regeringsuppdraget

Regeringen gav Socialstyrelsen i uppdrag att

- **informera** om lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk inom myndighetens ansvarsområde
- genomföra en **kartläggning av eventuella behov av kunskapshöjande insatser** inom socialtjänsten (särskilt äldreomsorgen) och hälso- och sjukvården, samt vid behov lämna förslag till åtgärder.

Minoritetslagens betydelse för Socialstyrelsens ansvarsområden

Kommuner och regioner har allmänna skyldigheter, bl.a. att:

- informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter och det allmännas ansvar (3 §)
- skydda och främja de nationella minoritetsspråken och de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige (4 §)
- Särskilda skyldigheter gäller inom **äldreomsorgen**
- Särskilda skyldigheter gäller för kommuner och regioner tillhörande **förvaltningsområden för nationella minoritetsspråk**

Minoritetslagens betydelse för äldreomsorgen

För kommuner inom förvaltningsområden bl.a.:

- en skyldighet att erbjuda som lägst en väsentlig del av äldreomsorgen på finska, meänkieli och samiska till enskilda som begär det
- en skyldighet att beakta de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet

Även kommuner som **inte** tillhör förvaltningsområden ska erbjuda äldreomsorg på minoritetsspråk **om det efterfrågas** och **om de har personal som talar språken.**

Kartläggning behovet av kunskapsstöd - metod

- Avgränsning: fokus på äldreomsorgen
- Samråd med organisationer som företräder de nationella minoriteterna + sametinget (20 organisationer inbjöds, 12 deltog)
- Två arbetsseminarier med äldreomsorgschefer och biståndshandläggare från kommuner tillhörande förvaltningsområden (15 deltagare per tillfälle)
- Intervjustudie med bl.a. äldreomsorgschefer, socialchefer, samordnare och strateger i kommuner och regioner (30 intervjuer)
- Litteraturoversikt
- Enkätfrågor medskickade i Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets uppföljningsenkäter

Minoritetsorganisationernas problembilder och behovsbeskrivningar (1/2)

- Personal saknar kunskap om de nationella minoriteterna och minoritetslagen
 - Utbilda personal och förtroendevalda på alla nivåer om minoritetslagens bakgrund och betydelse för verksamheten
- Brist på personal med minoritetsspråk kan leda till otrygghet – särskilt för äldre
 - Tydliggör vilka tjänster som är tillgängliga på minoritetsspråk
 - Bättre utbud av minoritetsspråkstjänster på t.ex. 1177
- Proaktiva bemanningsstrategier efterfrågas
 - Gör minoritetsspråk & -kompetens meriterande vid rekrytering och lönesättning
 - Identifiera och för samman personal och brukare med minoritetsspråk

Minoritetsorganisationernas problembilder och behovsbeskrivningar (2/2)

- Bristfällig kulturell kompetens bland personal är en källa till otrygghet
 - Utbilda personal om de nationella minoriteternas bakgrund och historia i Sverige
 - Utbilda personal i hur erfarenheter av förtryck och rasism påverkar både hälsa och livssituation
- De nationella minoriteterna behöver bättre kunskap om sina rättigheter
 - Sprid tvåspråkig information genom många kanaler, inklusive informella nätverk

Brister och utvecklingsbehov identifierade av kommuner och regioner (1/2)

Kunskap och förståelse:

- minoritetslagen tolkas olika och ofta snävt
- lagen prioriteras inte – ses som en lag ”man kan välja bort”
- dålig förståelse för varför lagen finns bland både ledning och medarbetare
- låg kunskap om de nationella minoriteternas existens, kultur, språk och historia
- minoritetslagen kräver andra perspektiv än de som vanligtvis styr i t.ex. biståndsbedömningar

Brister och utvecklingsbehov identifierade av kommuner och regioner (2/2)

Praktiska hinder:

- svårt rekrytera personal med språk- och kulturkompetens
- oklara regler kring kartläggning av befintlig personals kompetenser
- begränsat/skiftande brukarunderlag
- svårt inventera behov och efterfrågan
- resursbrist bidrar till att lagen inte prioriteras

Fördomar och gamla attityder finns kvar. Att man missunnar minoriteterna, att man sätter olika minoriteters behov mot varandra. Man ifrågasätter varför sverigefinnarna behöver särskilt stöd, de kan ju svenska till skillnad från nya invandrargrupper. Det finns mycket okunskap, man känner inte till bakgrunden, varför vissa grupper är långt ifrån samhället. Och man förstår inte varför det är viktigt.

*Biståndshandläggarna frågar kanske om brukaren **behöver** tala ett annat språk i stället för att fråga **om** de vill göra det. Oftast behöver inte den här gruppen det för de kan svenska så pass bra. Och de är i en ganska utsatt situation redan, de ska ställa krav och få insatser. De är redan en börda och vill kanske inte ställa ytterligare krav. Och då skulle det nog hjälpa om biståndshandläggaren ställde en annan sorts fråga.*

Vi är en pytteliten anorektisk kommun, vi har inte hunnit eller mäktat med detta. Vi hade uppe frågan i vår ledningsgrupp och då var vår ambition att vi skulle ha kommit längre, till exempel med information i vårt chefsforum, men det har kommit andra akuta frågor emellan. Det handlar mindre om brist på kunskap [om lagen] än brist på tid.

Socialstyrelsens bedömning

- Studien stärker bilden av att kunskapen om de nationella minoriteterna och minoritetslagen behöver höjas.
- Beredskapen för de stärkta bestämmelserna tycks låg både inom och utanför förvaltningsområden.
- Välfungerande och innovativa initiativ finns, men sprids dåligt – fler möjligheter till erfarenhetsutbyte behövs.

Socialstyrelsens förslag

I rapporten redovisas de förslag som lämnades av studiens deltagare, se sida 46-48.

Socialstyrelsen framförde fyra förslag till regeringen:

- Idé-/exempelbank
- Kunskapsstöd om minoritetslagens betydelse för äldreomsorgen
- Kunskapsstöd interkulturellt bemötande
- Bättre samordning med arbetet för romsk inkludering

Rapport:

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sha-repoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-5-9.pdf>

Meddelandeblad:

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sha-repoint-dokument/artikelkatalog/meddelandeblad/2018-12-60.pdf>

**Mer information finns på:
www.socialstyrelsen.se**